

Джерела та література

1. Паліїв Д. Двадцять п'ять літ. (Спомини) // Календар "Батьківщина" на 1939 рік. – Львів, 1938.
2. Паліїв Д. УСС на розстайній дорозі. Спомини з-перед 20 літ // Календар "Батьківщина" на 1937 рік. – Львів, 1936.
3. Паліїв Д. Листопадова Революція: 3 моїх споминів. – Львів, 1929.
4. Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. – Львів, 1998.
5. Паліїв Д. Жмут споминів: За генералами // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1935 рік. – Львів, 1934.
6. Паліїв Д. На чисту воду: 3 моїх споминів // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. 6.
7. Шанковський Лев. Українська армія в боротьбі за державність. – Мюнхен, 1958.
8. Паліїв Д. Самоспалювання чи фанатизм успіху // Перемога. – 1933. – Ч. 1. – 1 листопада.
9. Волинець С. Предвісники і творці листопадового зриву. Західноукраїнські громадські і політичні діячі. – Вінніпег, 1965.
10. Швагуляк М. Національно-політична діяльність Дмитра Палієва у міжвоєнний період // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000.
11. Паліїв Д. Крилос // Батьківщина. – 1937. – Ч. 33 (142). – 29 серпня.
12. Паліїв Д. Кілька думок сотника Д. Палієва про Українську дивізію. Із доповіді, виголошеної в червні 1944 р. перед виходом Дивізії на фронт // Вісті комбатанта. – Нью-Йорк – Торонто, 1968. – Ч. 5-6 (36-37).
13. Паліїв Д. Гріхи СВУ // Новий час. – 1930. – Ч. 46 (804). – 28 квітня.
14. Архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Колекція матеріалів родини Д. Палієва.
15. Макачук С. А. Українська республіка галичан. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.
16. Верига В. Слідами батьків. Нарис історії 30 полку дивізії "Галичина" – 1-ої дивізії Української Національної Армії. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 246 с.
17. Якимович Богдан. Збройні сили України: Нарис історії. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Просвіта, 1996. – 359 с.

Медвидь О. В. Дмитрий Палиев о национально-освободительном движении на западноукраинских землях в первой половине XX в.

В статье анализируются научные исследования Д. Палиева по военной истории Украины, в первую очередь истории легиона Украинских сечевых стрельцов, Ноябрьского восстания 1918 г. на западноукраинских землях, участия Галицкой армии в украинско-польской войне 1918 – 1919 гг., украинского национально-освободительного движения в Польше 1921 – 1939 гг. Показана ценность творческого наследия Д. Палиева для развития отечественной военной исторической науки.

Ключевые слова: Дмитрий Палиев, легион УСС, Галицкая армия, национально-освободительное движение.

Medvid' O. V. Dmytro Paliyev about national liberation movement on the Western Ukraine's territory in the first half XXth century.

In the article D. Paliyev's scientific research on military history of Ukraine, first of all, on the history of Ukrainian Spiel Legion, November's revolution of 1918 on the Western Ukraine's territory, participation of Galician army in the Ukrainian-Polish war 1918 – 1919, national liberation movement during 1921 – 1939 is analyzed. The author shows D. Paliyev's value of creative heritage for the development of modern military historical science.

Keywords: Dmytro Paliyev, Ukrainian Spiel Legion, Galician army, national liberation movement.

УДК 930.1(092)

В. В. Гудзь,
О. Д. Чечина

ДМИТРО ДОРОШЕНКО ЯК ПРЕДСТАВНИК ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІСТОРІОСОФІЇ

Постать видатного українського історика, організатора історичної науки, громадсько-політичного і державного діяча, публіциста Дмитра Дорошенка була і є предметом зацікавлення багатьох дослідників вітчизняної історії. Метою даної публікації є простеження української державницької парадигми як однієї з визначальних у житті і творчості цієї видатної історичної постаті.

Ключові слова: Д. Дорошенко, народницька історіографія, історик-державник, "Просвіта", Українська Центральна Рада.

Постать видатного українського історика, організатора історичної науки, громадсько-політичного і державного діяча, публіциста Дмитра Дорошенка була і є предметом зацікавлення багатьох дослідників вітчизняної історії. Метою даної публікації є простеження української державницької парадигми як однієї з визначальних у житті і творчості цієї видатної історичної постаті.

В українській історіографії до державної школи прийнято зараховувати тих істориків, які в центр своїх досліджень ставили державу. Історики-державники, на відміну від істориків-народників (В. Б. Антоновича,

М. І. Костомарова, М. С. Грушевського та ін.), в основу своїх досліджень поставили вивчення державницьких традицій народу. Вони протиставляли руйнівній діяльності широких мас державотворчу роль національної еліти. За Я. Пеленським, „їх можна умовно поділити на чотири групи: 1) істориків, які писали історію з теоретичної перспективи, тобто концепційну історію; 2) істориків, які займалися загальною історією, застосовуючи позитивістський метод; 3) істориків, які досліджували сучасну їм історію; 4) істориків-юристів, які займалися історією держави і права та взаєминами України з іншими державами” [14, V]. Крім В. Липинського, якого вважають головним представником категорії істориків-державників, Я. Пеленський відносить до цієї когорти істориків В. Кучабського, Б. Крупницького, С. Шелухіна, учнів М. Грушевського І. Крип'якевича, С. Томашівського, М. Кордубу та ін. Він виділяє також окрему групу київських істориків у їхньому еміграційному періоді: Наталію Полонську-Василенко, Олександра Оглоблина і Дмитра Дорошенка, „який, крім загальної історії займався чи не перший у XX столітті сучасною йому історією визвольних змагань 1917–1923 років” [14, VI]. Втім ми поділяємо думку Любомира Винара з приводу того, що „народовецька і державницька історіософія себе взаємно доповнювали і віддзеркалювали певну історичну добу, а тому немає причини розвиток української історичної науки висвітлювати лише з штандпункту історіософії й ідеології „істориків-державників”” [1, с. 57].

Як свідчать довідники, Дмитро Іванович Дорошенко, хоч і народився у Вільнюсі, насправді походив із старовинного українського козацько-старшинського роду, який коренився на Глухівщині і дав таких видатних представників як два українських гетьмани – Михайло і Петро Дорошенки. Ця обставина, напевне, була не останньою із тих чинників, які спонукали юного Дмитра обрати стежку служіння музі Клію та рано визначити свою активну громадську національно-державницьку позицію. Склалося так, що Дорошенко вивчав історичні науки у Київському, Варшавському, Петербурзькому університетах, але скрізь залишався переконаним свідомим українським патріотом. Це засвідчує і керівництво Дмитром Українською студентською громадою в Петербурзі (1903 р.) [11, с. 583] і його активна публіцистика в галицьких, а з 1905 р. – і в наддніпрянських українських часописах.

Під час революційних подій 1905 року в Росії виникли більш сприятливі умови для поширення української мови, розвитку національної освіти, науки, літератури. Після скасування указів про заборону українського друкованого слова перед активістами українського руху постало важливе завдання створити національні органи друку, за допомогою яких можна було б поширити знання з історії, культури українського народу серед широких верств населення, передусім серед самих українців, що мало сприяти розвитку їх національної свідомості. Дмитро Дорошенко попри постійний тиск із боку поліції, цензури, що всіма силами намагались перешкодити „поширенню сепаратистських ідей”, із завзяттям взявся до цієї роботи. Серед тих органів друку, становлення яких відбувалося за участю, або й під безпосереднім керівництвом Дмитра Дорошенка, можна назвати такі, як „Хлібороб” (Лубни), „Рідний край” (Полтава), „Рада”, „Нова громада”, „Україна” (Київ), „Украинский вестник” (Петербург), „Украинская жизнь” (Москва) та ін. Серед різнопланових за тематикою публікацій Дорошенка чільне місце займають злободенні питання суспільно-політичного руху в Україні. Серед них „Україна в 1906 році”, „Національне питання і автономія”, „Українська соціал-демократія”, „Нова українська партія на Галичині” тощо. Як зазначають дослідники, ці публікації об’єднували ідейна спрямованість, що виходила із завдання, яке автор ставив перед собою: „всіма силами, своїми знаннями, талантом сприяти розвитку національної самосвідомості українського народу, служити рідному краю – Україні” [15, XIV].

Після царського „Маніфесту” від 17 жовтня 1905 року на Наддніпрянщині також утворено культурно-просвітницькі товариства „Просвіти”, які діяли на Західній Україні ще з 1868 р. Дмитро Іванович з кінця 1906 року до початку 1909 року вів активну діяльність як секретар київської „Просвіти”.

Навесні 1909 року Д. Дорошенко закінчив із дипломом I ступеня історично-філологічний відділ Київського університету. Знаменно, що вже в університеті Дмитро, як здібний студент і допитливий учасник історико-етнографічного гуртка, яким керував професор М. Довнар-Запольський, отримав від маститого вченого пропозицію залишитися при кафедрі історії Росії для підготовки до професорського звання [16]. Проте через „політичну неблагонадійність” він ледь влаштувався викладачем Катеринославського комерційного училища. Тут юний, але національно свідомий педагог читав лекції з історії, очолював роботу гуртка „родиноведення”, де акцентував увагу на вивченні української історії, літератури, етнографії. Плідній роботі Дорошенка значною мірою сприяла та атмосфера, що існувала в училищі завдяки його директору А. С. Синявському. „Як порівняти з гімназіями міністерства народної освіти, – ділився своїми враженнями Дмитро Дорошенко з Борисом Грінченком в одному з листів із Катеринослава до Києва, – то безумовно атмосфера тут у десять разів вільніша і симпатичніша. Директор – ліберал і українофіл... Вчителі усі люди поступового напрямку... Що до українства, то це, мабуть, одна на всю Росію школа, де його так „толерують”. Почати з того, що на коридорах висять портрети українських гетьманів і письменників, малюнки з альбому „Из украинской старины” вид. Марковского і т. п. В учительській лекторії лежать на столі, між іншим, „Рада”, „Діло”, „Українська хата”, „Наша школа...” [15, XV].

Вже сформований вчений і громадський діяч національно-державницьких поглядів, Дмитро Іванович, звичайно, одразу ж включився у діяльність Катеринославської „Просвіти”. Невдовзі він став заступником голови товариства Дмитра Яворницького, організатором і редактором її друкованого органу – двотижневика „Дніпрові хвилі”. Просвітяни міста зуміли поширити свою роботу також і серед селянства. Восени 1914 року катеринославську „Просвіту” за „проповідь сепаратизму” було закрито. Проте, на думку Дмитра Івановича, „Просвіти” зробили своє діло – „вони посіяли в душах тисячів людей зерна національної свідомо-

сті, і ці люди, коли настав слухний час, зробилися на місцях організаторами широкого національно-політичного руху, який охопив усю Україну, як тільки впали пута старого режиму" [15, XVI].

Перебуваючи у Катеринославі, Дмитро Іванович займався не тільки педагогічно-просвітницькою діяльністю, а й працював як науковець. У листопаді 1909 року його було затверджено секретарем "Архівної комісії", що мала своїм завданням охорону пам'яток старовини в губернії, збереження та публікацію документальних матеріалів, наукових робіт з історії краю. Праця в Комісії стала для Дмитра Івановича справжньою школою науково-дослідницької роботи, оскільки саме тут він отримав доступ до першоджерел – архівних матеріалів. Результати своїх дослідів Дорошенко опублікував на сторінках редактованого ним офіційного друкованого органу Комісії – "Летописи". Серед інших праць вченого цього періоду – популярна історія Катеринославщини (1913), а також "Повний збірник творів Т. Шевченка". Свою наукову працю Д. Дорошенко продовжив після переїзду влітку 1913 року до Києва. На запрошення М. С. Грушевського він став секретарем "Українського наукового товариства", брав активну участь у редагуванні його видань [15, XVII].

Ще в студентські роки розпочав Дорошенко і свою політичну діяльність, спочатку як член Револьюційної української партії, а згодом – Товариства українських поступовців. Кращі якості Дмитра Дорошенка як послідовника державницької ідеології яскраво виявилися у конкретному національно-державному будівництві у 1917–1920 роках.

У березні 1917, недавній уповноважений Всеросійського союзу міст на Південно-Західному фронті, Дорошенко включається до роботи в щойно утвореному на основі ТУП Союзу українських автономістів-федералістів (з червня 1917 – Українська партія соціалістів-федералістів), а вже у квітні включений до складу Української Центральної Ради. 22 квітня цього ж року Дмитро Іванович призначений Тимчасовим урядом на посаду крайового комісара Галичини і Буковини з правами генерал-губернатора [4, с. 222].

Як зазначають автори "Довідника з історії України", наприкінці серпня 1917 Дорошенку було запропоновано сформувати новий склад Генерального Секретаріату УЦР. Проте через розходження у поглядах на шляхи становлення української державності з М. Грушевським відмовився від цієї пропозиції. Хоча серед причин цього рішення були і суб'єктивні обставини [2, с. 130–131], важко повністю погодитися із перенесенням загальної оцінки Михайлом Грушевським соціалістів-федералістів на Дмитра Дорошенка. М. Грушевський пише: "Мозок української нації, пізніші с.-ф. – „українські кадети", все, що вважало себе одинокою інтелігентним і культурним серед української нації і покликаним до політичного проводу, – зайняло позицію незаинтересованого і ображеного обсерватора зусиль українського суспільства для використання даного політичного моменту в інтересах українського народу" [3, с. 131]. Між тим, Д. Дорошенко включився не лише в конкретну участь в засіданнях УЦР, а й виступив з рефератом „Державне право і федеративні домагання на Україні у перший день засідання Українського національного конгресу та був делегований Конгресом (разом із М. Міхновським та С. Єрастовим на переговори з військовим міністром Тимчасового уряду Росії А. Гучковим [6, с. 139–140]. Так що, на наш погляд, слід дослухатися до власного зізнання Д. Дорошенка: "Це (швидкий перехід М. Грушевського від старих „тупівців" до есерівської і есдеківської молоді – В. Г., О. Ч.) у великій мірі знеохочувало мене до праці в Центральній Раді, до її безконечних нарад і галасливих засідань. Я потроху став відходити від неї, вирішивши, що краще віддатись практичній роботі" [7, №6, с. 136].

Крім того, як політик національно-державницьких переконань, Дмитро Дорошенко дивується, чому не представлені в Центральній Раді праві партії, зокрема Українська Демократично-хліборобська партія. „Дивно було не бачити їх в українському революційному парламенті, адже наші козаки на Полтавщині й більш заможні селяни – то найбільш збережений і твердий з національного погляду елемент" [7, №7–8, с. 141]. Більш того, Дорошенко, як кваліфікований історик-аналітик вважає, що „Будувати нову Україну за допомогою в значній мірі вже здекласованих кругів, що наповняли своїми представниками ряди членів Центр. Ради, і на космополітичній „революційній демократії", що засідала там же як „меншості", я вважав ледве чи здійснимим. Хоч як скептично я ставився до нашого поміщицтва (тому, що походзячи з його, добре його знав), але я гадав, що обійтися без цієї культурної, звиклої до адміністративної й громадянської (в земствах) діяльності верстви суспільства при будові автономного життя було б просто неможливо" [7, №7–8, с. 144]. Таким чином, формально належавши до партії соціалістів-федералістів, представників якої в УЦР Д. Дорошенко називає „найправішими з українців" [7, №7–8, с. 140], він висловлює по суті не соціалістичні, а ліберально-демократичні і навіть, на наш погляд, національно-консервативні переконання. Тож наступна праця в монархічному уряді Української держави за гетьманування Павла Скоропадського для Д. Дорошенка як державника за переконанням, стала для нього природною і органічною.

Як зазначають біографи Д. Дорошенка, після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського він повернувся з Галичини до Києва. Оскільки для Дорошенка-політика принциповим і першочерговим було питання не форми державного устрою, а засобів утвердження самостійності і соборності держави, то він неодноразово виступав посередником у пошуках шляхів порозуміння між П. Скоропадським і національно-демократичними силами задля вироблення умов формування українського уряду на широкій національній основі.

Чітка державницька позиція Д. Дорошенка як Міністра закордонних справ Української держави не мало посприяти визнанню України в світі. Вже у 1918 р. він здійснив спроби вступити у переговори з дипломатичними колами держав Антанти в Берні. У період керівництва ним зовнішньополітичним відомством було відкрито дипломатичні представництва України в Румунії, Польщі, Швейцарії, Фінляндії та українські

консульства за кордоном і зарубіжних держав у Києві. У липні–серпні 1918 за активної участі Д. Дорошенка відбулася ратифікація Берестейського миру і країнами Четверного союзу. Міністр закордонних справ ще раз проявив послідовність у відстоюванні соборності і державності України у середині серпня 1918, коли у відповідь на антиукраїнську політику уряду генерала Сулькевича у Криму, намітив низку заходів з економічної блокади півострова. Після реалізації частини з цих заходів кримська проросійська влада пішла на переговори щодо форми державного об'єднання України [4, с. 222].

Загалом напружена державна та громадсько-політична практична діяльність Д. І. Дорошенка у складний і суперечливий період боротьби за українську державність у 1917–1918 роках заслуговує на особливу увагу й має стати предметом окремого дослідження. „Проте, – як справедливо зазначають Ю. Пінчук і Л. Гриневич, – маємо підстави вже тут зазначити, що в той нелегкий період в силу своїх політичних переконань всі свої знання, ум, талант Дорошенко віддавав справедливій та великій справі відродження української держави” [15, XVIII].

Після падіння Гетьманату Дмитро Дорошенко працює приват-доцентом Кам'янець-Подільського державного українського університету. З 1920 перебував у еміграції. Цього ж року Дмитро Іванович разом з В'ячеславом Липинським, Сергієм Шеметом та іншими діячами гетьманського руху брав участь у створенні об'єднання українських монархістів – Українського союзу хліборобів-державників. Таким чином, можна констатувати, що еволюція політичних поглядів Дмитра Дорошенка логічно завершилася відповідно до його світоглядних переконань. З цього часу його основною діяльністю стає науковий пошук у царині вітчизняної історії, де національно-державницькі погляди вченого виявилися найбільш повно і яскраво.

Найбільш плідний період – 1921 року і до кінця свого життєвого шляху (1951 р.) – припадає в творчій долі Дмитра Івановича Дорошенка – на роботу за посадою професора кафедри історії Українського вільного університету (УВУ) у Відні, Празі та Мюнхені. Дійсний член НТШ (з 1923 р.), директор Українського наукового інституту у Берліні (1926–31), професор Карлового університету в Празі (1926–36), професор кафедри історії церкви Православного Богословського факультету Варшавського університету (1936–39) [11, с. 583–584], Дорошенко вже до Другої світової війни стає одним із провідних вчених-істориків та організаторів української історичної науки. Слід відзначити, що у трагічні роки війни знадобилися не лише організаторські, а й людські якості Дмитра Івановича. Саме на його запрошення, рятуючи своє життя, виїхали з Києва для роботи в УВУ, який мав соборний український характер, відомі історики Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин, Л. Онишкевич та ін. [17, LXXII]. Після війни Дорошенко, як визнаний вчений, стає президентом Української Вільної Академії Наук у Мюнхені (1945–51).

Саме на вимушений період еміграції припадає більшість наукових творів з історії та історіографії України, історії української культури і церкви, біографістики тощо, яких у його доробку налічується близько тисячі (!) [11, с. 584]. Головні праці Дмитра Дорошенка: „Слов'янський світ у його минулому й сучасному”, „Огляд української історіографії” (1923), „Спогади про недавнє минуле 1914–20” (1923–24), „Історія України 1917–23” (1930, 1932), „Нарис історії України” (1932–33), „Православна Церква в минулому і сучасному житті українського народу” (1940), монографії про М. Костомарова, П. Куліша, В. Антоновича, гетьмана П. Дорошенка та ін. стали цінним внеском у скарбницю вітчизняної історичної думки. На них вчилися і продовжують вчитися покоління українських істориків, починаючи від його учня, одного з провідних істориків національно-державницької школи, професора Б. Крупницького, який вважав Д. Дорошенка своїм „духовним батьком” [18, с. 28], і до сьогодення. Це закономірно і актуально в умовах сучасного українського державотворення, адже, як відзначав О. Оглоблин „Спадкоємць кращих традицій української історіографії XIX–XX в.в., Дорошенко перший з українських істориків дав науковий огляд історії України від найдавніших часів і до наших днів не тільки як процесу історичного розвитку українського народу, але і як процесу розвитку української державності” (Підкреслено нами. – В.Г., О.Ч.) [11, с. 583–584].

Як показує аналіз життя і творчості вченого, з усвідомлення причетності до історії свого славного роду й народу, з глибокого пізнання українського суспільно-політичного життя і народного життя, з багатолітніх студій історії України, росло й міцніло в Дмитра Дорошенка нове, державницьке розуміння українського історичного процесу. Воно проявилось у творчому становленні його нової історичної школи й популяризації її ідей в університетських курсах і семінарах, у наукових доповідях, численних наукових творах. Виходячи із класифікації відомого історика й політолога І. Лисяка-Рудницького, у міжвоєнний період вчений став одним із авторитетних представників вітчизняного політичного консерватизму [5, с. 224–225].

Стара народницька схема української історії найбільш яскраво і явно наповнилася новим і багатим змістом, коли під пером видатного історика з'явився досить осяжний нарис історії України від найдавніших часів до національно-визвольної революції 1917 року, зроблений на багатій джерельній основі і втілений у чітку наукову форму. Історія державності України для Дмитра Дорошенка починалася не з Хмельниччини і закінчувалася не на ліквідації Гетьманщини та Запорозької Січі. Вже розглядаючи питання походження Русі і ролі варягів у становленні її державності, вчений чітко визначає етнічну належність цього утворення: „Так постала у Києві українсько-руська держава” [8, с. 41]. Відповідно Галицько-Волинське князівство він характеризує як другу велику державу на українській землі, збудовану українськими руками [8, с. 94]. Навіть за правління литовських князів, як аргументовано доводить Д. Дорошенко, „столиця Вільно в XIV в. була властиво столицею не литовської, а литовсько-руської держави” [8, с. 104]. Тобто, на відміну від деяких сучасних українських політиків і вчених мужів, історик Дорошенко виявляє ті існуючі ознаки української державності, іноді латентної, які існували протягом століть: і в княжі, і в козацькі часи, і в XX ст. Навіть в історії XIX ст. століттях, там, де інші сумнівалися у питанні чи державним є український народ, він бачив

не лише потік національно-культурного розвитку, етнографічну стихію, а широку й повноводну течію економічного, політичного й культурного життя великого народу, який є носієм ідеї природного права нації на самовизначення.

Характерно, що навіть після поразки українських державницьких змагань 1917–1920 рр., коли в широких колах національно-свідомого українства панували настрої розгубленості і розпачу, Дорошенко як глибокий історик і досвідчений політик, бачить здобутки революції і державницькі перспективи України. Він переконаний: „Велика національна катастрофа 1919–1920 років, гіркий жаль за невикористаними можливостями, за втраченою самостійністю, тяжкий біль і розчарування ще більше укріпили українське національне почуття, а ідею самостійної незалежної української держави зробили ідеалом і життєвим заповітом” [8, с. 14].

Як відзначено у сучасному підручнику з української історіографії, особливість цієї праці Дмитра Дорошенка полягала в тому, що, на відміну від більшості праць радянських авторів, „вона була максимально наближеною за стилем і структурою викладу матеріалу до тогочасних праць західних істориків” [9, с. 276]. Історичний вишкіл вченого і вимоги часу виявилися в тому, що кожен розділ „Нарису” розпочинався з короткого, але змістовного огляду історичних джерел та здобутків історіографії відповідної теми. В цілому за науково-теоретичним значенням „Нарис історії України” випередив свою історичну епоху, що дає підстави погодитися з його високою оцінкою О. Оглоблиним: „Українська історіографія має повне право вважати цей твір Дмитра Дорошенка за одне з великих своїх досягнень, значення якого далеко виходить за межі його доби” [12, с. 28].

Класичним зразком аналітичних історичних мемуарів є праця Д. Дорошенка „Мої спогади про недавнє минуле. 1914–20”. Як відзначає фахівець з історіографії Я. Калакура, Дмитро Дорошенко „...один з перших створив аналітичні спомини про події періоду Першої світової війни та Української революції, у яких виклав своє бачення історії цих років” [9, с. 276]. У „Спогадах” автор уникає розлогих теоретичних міркувань, надаючи першочергову увагу конкретним подіям і їх обставинам, зокрема, під час свого перебування в Чернігові. Проте і в цій роботі історик знаходить місце для справедливої критики політики Центральної Ради, передусім у питаннях військового будівництва, засуджує вузько класову та особисту, як до конкурента на владу, упередженість лідерів УЦР щодо генерала П. Скоропадського, навмисну дискредитацію його військового формування. Дорошенко, як далекоглядний політик-державник виступає за залучення до національно-державної роботи і вважає також помилковим нехтування „дуже цікавого національного руху серед українських мас” – Українського вільного козацтва [7, №1, с. 138].

Чи не найбільш показовим зразком державницьких переконань Дмитра Івановича є його досить осяжний „Огляд української історіографії”, в основу якого професором покладено конспект його лекційного курсу, прочитаного в УВУ. Характерно, що у підзаголовку видання значиться „Державна школа: Історія. Політологія. Право.” У листі в УВУ від 19 січня 1921 р. Дмитро Іванович подав концепцію свого майбутнього курсу з історіографії: „... це не мав би бути зовсім сухий виказ виданнів і дат, іменнів, я мав на увазі паралельно вияснити розвиток національної самосвідомості, що справді йшла на Україні в парі із пізнанням свого минулого і піддержання ним історичних традицій” [15, XX]. Тобто і в історіографічних студіях, як і у власне історичних, вчений знаходить місце для про слідування національно-державницької лінії. Загальний державницький концептуальний підхід, застосований Д. Дорошенком для аналізу української історії та вітчизняного історіографічного надбання підтверджується на прикладі окремих об’єктів дослідження. Одним із таких об’єктів є твір виразного державницького звучання „Історія Русів”, твір, який мав великий вплив на формування суспільних поглядів на українське минуле в патріотичному дусі. Дорошенко застосував комплексний історіографічний і джерелознавчий аналіз для встановлення авторства „Історії Русів” і прийшов до висновку, що ним був Григорій Полетика. Адже „Окремі риси політичних поглядів і думок, висловлюваних в писаннях Полетики, виступають перед нами зложеними в одну струнку систему, в один суцільний історичний світогляд, коли звернутися до „Історії Русовь”. Порівнявши аргументи, звороти, мову всіх цих „записок” з „И. Русовь”, зникають сумніви, що автором і тих і другої була одна й та сама особа, зрозумілою стає й сама мета – дати історію України в освітленні державно-національної ідеології” [6, с. 50]. Така розлога цитата дає нам уявлення про ідейні позиції і наукові методи історіографічного дослідження Д. Дорошенка, які дозволили йому об’єктивно визначити і вірогідність авторства „Історії Русів” і домінуючу історичну концепцію твору.

Дмитро Дорошенко зазначає, що „українська історіографія XIX століття дуже скептично поставилась до гетьманського періода нашої історії... і признала Гетьманщину „спорохнілим деревом”, котре само мусіло завалитись, підточене своїми внутрішніми болячками” [6, с. 43–44]. Історик не ідеалізує Гетьманщину і її старшинську еліту, але закликає до підходу у висвітленні минулого з позицій наукового історизму: „Але неправильно було б і не згідно з наукою судити козацьку старшину XVIII віку з погляду сучасних поняттів, прикладаючи до неї мірку пізніших відносин. Українська історіографія нових часів тим власне й погіршила проти історично-наукової правди, що ігнорувала або маловажила і оборону козацького старшиною української автономії, і береження нею національно-історичної традиції...” [6, с. 44]. Так само критикує Д. Дорошенко історичну концепцію Михайла Грушевського, у якого „державницькі устремління стоять на другому плані супроти устремлінь народних мас досягти максимуму задоволення своїх соціально-економічних інтересів” [6, с. 130]. На його думку, „в приложенні до напрямкових ідей української національної політики „Історія України-Руси” якраз і не могла відіграти скільки-небудь провідної ролі власне через брак у їй визнання ваги своєї державності” [6, с. 130]. Незважаючи на позитивізм і народництво М. Грушевського, нам

важко цілком погодитися з такою оцінкою Д. Дорошенком „Історії України-Руси”, яка є не лише фундаментом науковим зверненням, а й створила глибоке ідейно-теоретичне підґрунтя власне української національної ідеї, відповідно, й державницької ідеї.

На противагу народницькій історіографії Дмитро Дорошенко високо оцінює дослідження В'ячеслава Липинського „Україна на переломі 1657–1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст.”, яке, на думку Д. Дорошенка, перейняте „тим духом свідомості й ясності національно-державних стремлень українських, якого так бракувало новій українській історіографії, що розвивалась від часів Костомарова й Антоновича під впливом трьох чинників: „ідеології державності російської, ідеології державності польської і національно-культурної і недержавної ідеології української” [6, с. 211–212]. Разом з тим, зберігаючи стрункість своєї історичної концепції, Дорошенко прослідковує тяглість української національно-історичної традиції від давнини до XX століття і дає урок історикам і політикам: „Одже тепер, коли воскресла знову ідея самостійної української держави і навіть на короткий час була здійснювана в 1918 році, – як що хто хоче нав'язати до нових часів перервану історичну традицію, то мусить звернутись таки до українських патріотів кінця XVIII й початку XIX століття, що зберегли нам пам'ять про славу старовину й саму думку про українців, як про народ „вільний і нікому непідлеглий” [6, с. 45].

Взагалі, праця Дмитра Дорошенка „Огляд української історіографії”, попри всі її недоліки, зумовлені, як визнавав автор, переважно браком джерел і відсутністю нормальних умов для праці [15, XXVII], отримала високу оцінку фахівців як така, де „по-суті, вперше українська історіографія виокремлювалася з контексту російської та польської історичної науки, давалася наукова періодизація її розвитку від найдавніших часів до початку XX ст. [9, с. 276–277], де, зрештою, повною мірою виявилася методологічна оснащеність, багатство історичного й історіографічного інструментарію історика.

Отже, не прикрашуючи історичну постать Дмитра Івановича Дорошенка, деякі оцінки подій, які, безумовно і природно, мають суб'єктивний характер, ми цілком поділяємо думку, що він „був історик з Божої ласки” [12]. Виховання у високій любові до рідного краю і відчуття зв'язку поколінь, непересічний талант науковця, величезна ерудиція і працездатність в історичному пошуку – ці особисті якості Дмитра Дорошенка зумовили формування його національно-державницького світогляду та проявилися у його блискучих лекціях, публіцистиці, класичних наукових працях і активній політичній позиції. Він мав великий вплив на національно-громадське життя та наукове середовище у першій половині XX століття. „Ледве-чи хто з сучасників Дорошенка був більше покликаний завершити те велике діло, яке було основним завданням тогочасної української історіографії й якого вона не могла виконати в умовах поневоленої Батьківщини” [12].

Видатний історик і політик Дмитро Дорошенко за багатством і цінністю своєї історичної спадщини, за глибиною обґрунтування завжди актуальної національно-державницької концепції вітчизняної історії і сьогодні по праву займає одне з провідних місць у вітчизняній політичній історії та історичній науці.

Джерела та література

1. Винар Л. Дмитро Дорошенко – видатний дослідник української історіографії та бібліографії // Український історик. – 1982–1983. – №3/4 (75/76). – С. 44–58.
2. Гамрецький Ю.М. Про „Спомини” Д. І. Дорошенка // Український історичний журнал. – 1992. – №6. – С. 130–131.
3. Грушевський М.С. Спомини // Київ. – 1989. – № 8. – С. 128–135.
4. Довідник з історії України (А–Я): Посібн. для серед. загальноосв. навч. закл. / За ред. І. Підкови, Д. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
5. Джерела української гуманітарної думки. Науково-просвітня книга. – Київ-Мелітополь-Москва: Словянський діалог, 2002. – 388 с.
6. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. – К.: Українознавство – К., 1996. – 256 с.
7. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1918) // Український історичний журнал. – 1992. – №№6, 7–8, 9, 12; 1993. – №№1, 2–3.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Том I–II. – Друге видання. – Мюнхен: Дніпрова хвиля; К.: Глобус, 1991. – Т. I.
9. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.
10. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
11. Оглоблин О. Дорошенко Дмитро // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / Гол. ред. В. Кубійович. – Т. 2. – Львів: НТШ, 1993. – С. 583–584.
12. Оглоблин О. Передмова // Дорошенко Дмитро. Нарис історії України. – Том I–II. – Друге видання. – Мюнхен: Дніпрова хвиля; К.: Глобус, 1991. – Т. I.
13. Пасеченко Г.В., Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). – К., Генеза. – 2000. – 256 с. // Український історичний журнал. – 2002. – № 6. – С. 114–119.
14. Пеленський Я. Українська державна школа // Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. – К.: Українознавство – К., 1996. – С. V–VII.
15. Пінчук Ю, Гриневич Л. Дмитро Дорошенко та його твір „Огляд української історіографії” // Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. – К.: Українознавство. – К., 1996. – IX–XXX.
16. Полонська-Василенко Н. Дмитро Дорошенко // Український літопис. – Мюнхен, 1953, – Ч.1.
17. Ульяновський Василь. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко-Моргун: сторінками життєпису // Полонська-Василенко Наталя. Історія України. – У двох томах. – 4-те видання, стереотипне. – Т. 1. – К.: Либідь, 2002. – С. V–LXXXVIII.
18. Ясь О. Історична доба у світлі наукової дискусії української еміграції другої половини 40-х років XX століття (Б. Крупницький, В. Петров) // Молода нація. Альманах. – №2(23). – К.: Смолоскип, 2002. – С. 24–39.

Гудзь В. В., Чечина О. Д. Дмитрий Дорошенко как представитель государственной политики и историософии

Фигура выдающегося украинского историка, организатора исторической науки, общественно-политического и государственного деятеля, публициста Дмитрия Дорошенко была и является предметом заинтересованности многих исследователей отечественной истории. Целью данной публикации является прослеживание украинской государственнической парадигмы как одной из определяющих в жизни и творчестве этой выдающейся исторической фигуры.

Ключевые слова: Д. Дорошенко; народническая историография; историк-государственник; "Просвита"; Украинская Центральная Рада.

Gudz' V. V., Chechina O. D. Dmytro Doroshenko as a representative of governmentalization police and historiosophy

A personality of the prominent Ukrainian historian, organizer of historical science, public-political and state figure, publicist Dmytro Doroshenko was and is the article of the personal interest of many researchers of home history. The purpose of this publication is tracing of the Ukrainian state paradigm as one of determining in the life and creative activity of this prominent historical figure.

Keywords: D. Doroshenko, populist historiography, historian-governmentalist, "Prosvita" ("Enlightenment"), Ukrainian Central Council (Tsentralna Rada).

929:94(477)Винар+930(092)Винар

А. А. Хеленюк

ДЖЕРЕЛА ДО НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ ПРОФ. ЛЮБОМИРА ВИНАРА

У статті зроблено спробу визначити коло всіх можливих біоісторіографічних джерел до наукової біографії відомого українського історика проф. Любомира Винара. Здійснено їх аналіз та класифікацію, названо основні документи та матеріали, які дозволяють зробити ряд доповнень до біографії Л. Винара та скласти уявлення про вченого як особистість.

Ключові слова: Любомир Винар, біоісторіографічні джерела, наукова біографія, біографістика, українські діаспорні вчені.

Творцями історії є люди, а тому їх біографії, постаті неодмінно повинні бути присутні в історичному викладі. За радянського періоду внаслідок цілеспрямованого втручання партійних органів у працю істориків відбувалося знеособлювання історії, було штучно звужено тематичні межі історичної біографістики. Нехтування загальноприйнятими в науці принципами історизму та об'єктивності призвели до нівелювання і приниження ролі особи в історії [1, с.53].

Серед сучасних дослідників увага до окремих історичних постатей поступово зростає. Українська біографістика займає своє місце серед історичних досліджень. Окремим напрямком біографічних досліджень є біоісторіографія – наукова біографія відомих істориків. Обов'язковою процедурою історико-біографічних досліджень є визначення кола усіх можливих біографічних джерел. Для встановлення вірогідних даних необхідно провести порівняльний аналіз джерел, фактів, подій, що, в свою чергу, вимагає висвітлення всієї сукупності джерельної бази.

За останні роки з'явився цілий ряд праць, присвячених видатним українським історикам. Одночасно зріс інтерес і до постатей відомих українських вчених, які жили і працювали за межами батьківщини. Вивчення їх життєвого та творчого шляху виступає незаперечною умовою та невід'ємною частиною для відтворення духовної культури народу, що забезпечує збереження в пам'яті нащадків відомих і незаслужено забутих імен, створення повноцінної історії української історичної науки.

Відповідно, існує об'єктивна необхідність дослідження наукової спадщини і громадської діяльності проф. Любомира Винара – відомого українського вченого, професора Кентського державного (США) та Українського вільного університетів (Німеччина), засновника і голови Українського історичного товариства (УІТ), редактора журналу "Український історик" та інших періодичних і неперіодичних видань.

Постаті Л. Винара та аналізу його наукової діяльності присвятили свої статті науковці з діаспори та України. Серед вчених, які аналізували праці історика: А. Атаманенко [2; 3; 4; 5; 6], О. Баран [7], О. Домбровський [8; 9; 10], А. Жуковський [11], Я. Калакура [12], Д. Штогрин [13], М. Ковальський [14; 15], І. Гирич [16], Л. Сакада [17], В. Степанков [18] та ін.

Однак, джерела до наукової біографії Л. Винара вперше стають об'єктом окремого дослідження. Тому завданням даної статті є проаналізувати біоісторіографічні джерела, здійснити їх класифікацію та встановити інформативні можливості.

У біографії не може бути обмеження джерельної бази – історик прагне до її вичерпності як основи вірогідного аналізу. Проблема джерельної бази біографічних досліджень має свою специфіку – основними джерелами, крім офіційних, що реєструють лише основні біографічні дати життя (свідоцтва, довідки, дипломи, протоколи та ін.), є, як правило, суб'єктивовані джерела – спогади, щоденники, листування, автобіографії.